קאכען א קונסט

צייהן פון מענשען און חיות.

פון דר. מ. פיווניק.

קאכען שפייז איז אן אנטוויקלונג פון דער ציוויליזאציע און רעכענט זיך אלעס א מאדערנע קונסט. לואיס דער פופצענטער, א קעניג פון פראנקרייך איז אנפאנג פון אכצענטען יאהר־הונדערט איז געווען א גרויסער מקפיד אויף זיין מאגען, ער איז פאקטיש געווען א זולל וסובא און דעריבער זיינען פיעלע צייט אנטוויקלונגען אין קאכען געקומען אין זיין צייט.

צוויי באריהמטע יעזואיטען האבען אין יאהר 1739 אנגעשריבען א טראק־טאט וועגען דער מאדערנע קונסט פון שפייז און האבען עס פארגליכען מיט מא־לעריי אדער סקולפטור וואו דער ארטיסט גיט צו אביסעל קאליר דא, אביסעל דארטען אום צו ארויסברענגען האר־מא־ניע פאר אלע געשמאקען און נייגונגען.

די פראנצויזען זיינען ער היום די בעסטע קיכער, און דער גרעסטער נאמען אין דער ליטעראטור פון גאסטראנאמיע (די וויסענשאפט פון עסען און טרינקען) איז געווען דער פראנצויזישער סאווארין, וועל־כער האט אנגעשריבען א בוך "די פייזע־לאגי פון גאוט".

דער פיינסטער רעסטאראנט אין טא־ראנטא איז דער "מאוואריין" אין נעהמט זיין נאמען פון דעם אויבענדערמאהנטען שרייבער.

די פראנצויזישע רעסטאראנען האב־בען גענומען וואסקען פון דער צייט פון דער רעוואלוציע אין 1770. מיט דער צייט פון דער "רענעסאנץ" אין איטאליען אלעס דאס ערשטע לאנד הויבט זיך אן די געשיכטע פון דער מאדערנער קונסט פון קאכען. נאפלען און לעפעל זיינען צום ערשטען געקומען פון די איטאליענער, און האבען געמאכט אן עפאכע אין דעם פראנ־גרעס פון עסען און קאכען.

פיזיאלאגיש

קאכען צושטערט אין טויטעט אלע פאראזיטען און מאכט די שפייז ניט אנ־שטעקענד. באצילען קענען ניט לעבען אין קאכעדיגער וואסער ד. ה. די טעמפעראַ־טור פון 212 גראד הייץ; און דאס מיינט זוען מען סטעראליזירט אינסטרומענטען, מען קאכט זיי אין וואסער פאר צעהן פיפצעהן מינוטען אום צו טויטען די באק־טעריע, וואס קען זיך געפינען אויף זיי.

מיט גרינסען האט דער קאכען די ווירקונג פון צוברעכען און צושמעטערען די קראכפאלדיגע קערענדליך פון וועלכע זיי זיינען מייסטענס צו זאמענגעשטעלט און דאן האבען די זאפטען פון מאגען א שאנס ארייצוזודרינגען אין דיעזע שפייז־זען און מאכען זיי פארדייהענד און פאר־שאפען ווינציגער ארבייט פאר דעם גאנ־צען עלימענטארישען קאנאל.

אין די פליישען, מאכט די דאמף לויז און ווייך די פעדיטלאך פון וועלכע זיי זיינען געבויט און מאכט גרינגער פאר דעם מאגען זיי בייצוקומען.

בייטרעגענדע שפייזען

אין דעם מענשענס דיעטע געפינען זיך אזוינע ארטיקלען פון שפייז וועלכע זיינען אן און פאר זיך גאר ניט נאהרענד; זיי זיינען אבער רייצענד און געשמאק און גיבען צו אפעטיט צום עסען. צווישען דיע־זען קלאס זיינען: פעפערס, זענעפט, אינגבער, טיי, קאפע, קאקא און עהנליכע אנדערע געטראנקען.

טיי און קאפע זיינען אין עצם גיפ־טיג און שעדליך; טיי האט אין זיך א ביי־שעדען עפעקטארעט וואס רופט זיך אן "טאנין", 'קאפין' געפינט זיך אין קאפע. ווען מען געברויכט דיעזע געטראנקען אין אן איבער־מאס, ווערען זיי שעדליך, און מאכען דעם מענשען נערוועז און אויס־גערעגט.

אין מעסיגע קוואנטיטען זיינען זיי נוצליך אלעס א רייץ מיטעל.

אויך גרינסען ווערען ניט איינגאנצען געברויכט אלעס א שפייז. מען באנוצט זיי אלעס א צוואץ צו אנדערע עסענווא־רען. קרויט, מערען, אספאראגוס ענטהאל־טען אין זיך פון 80 ביז 92 פראצענט וואסער.

גראז און פלייש עסענדע חיות

די חיות וועלכע עסען ניט קיין פלייש און לעבען אויף גראז, גרינסען און פרוכטען האבען א גרויסען מאגען אדער בויך, ווייל זיי מוזען איינגענעהמען גרויס מאסען שפייז אום צו האבען געגוג נאהרונגס מיטעל דערפון.

אויף דער אנדער זייט געפינען מיר דאס די טורפים אדער פארצוקער וועמענס איינצינער לעבענס מיטעל איז פלייש האבען א קליינעס מאגען און די אורזאכע איז דאס פלייש איז זעהר א קאנצענט־רירטע שפייז און פארנעהמט ווינציג פלאץ.

פארגלייכט פאר א מאמענט דעם הי־פאפאטאמוס (וואסער פערד) אדער די בהמה מיט א טיגער אדער לייב. די בהמה איז גרויס, האט א גרויסען בויך און איז לאנגזאם אין איהר באוועגונג. דער טיגער איז א סך קלענער אבער איז פלינק און שנעל, געזונט און גרויזאם.

דיעזע טורפים לעבען אויף אנדערע חיות און די גאטער האט אזוי געמאכט דאס זיי קענען באפאלען זייער רויב אין איין אויגענבליק און דער קרבן האט ניט דעם מינדסטען שאנס פון זיי צו אנט־לויפען.

זייערע צייהן

אין דיעזען באצוג איז עס אינטע־רעסאנט צו פארגלייכען די צייהן פון פליישעסענדע חיות מיט די גראז־עסענדע.

פלייש האט אין זיך א טבע דאס עס נעהמט ניט זעהר לאנג פאר דעם מאגען עס צו פארדייען; מען דארף דאס ניט זעהר פיעל קייען ווייל די מאגען זאפטען ווירקען דארויף זעהר שטארק און שנעל און אין עטליכע שטונדען ווערט דער שטיקעל פלייש צולאזען און ווערט צוטיילט אין קערפער אויף בלוט, מוסקול, נערוועז א. ז. וו.

די טורפים באזיצען שפיצינע שאר־פע צייהן וועלכע העלפען זיי צו רייסען און בייסען פלייש. זיי האבען גאר קיין באק צייהנער ניט.

דער הונט איז א גוטער עקזעמפלאר פון דיעזער באהנויפטונג. ער באלאנגט דאך צו דער וועלבער פאמיליע און דער וואלף; פון דער נאטור איז ער א פארצור־קער און זיינע צייהן זיינען שארף און שפיציג.

ווייטער איז די בחמה דער בעסטער עקזעמפלאר פון די גראז עסענדע חיות. אירער צייהן זיינען געבויט אויף דעם פלאן פון א פאר זשארנעס זיינען ברויט און גרויס אזוי ווי א פאר מיהלי־שטיינער.

דער מענש אבער אפילו אין דיעזען הינזיכט איז אין א קלאס פאר זיך עלבסט. ער רופט זיך אן אין דער ביאלאגיע אן „אמניוואָרוס" היה — דאס מיינט אן אלעס־עסענד, ווייל ער עסט סיי פליישען, סיי גרינסען און פרוכטען.

פאר פליישען מוז ער האבען שפיצינע שארפע צייהן, און פאר גרינסען, פרוכטען א. ז. וו. מוז ער האבען באק־צייהן פאר צו קיין און רייבען דיעזען סארט שפייז.

דער מענש עסט א צעמישטען שפייז און דארום האט איהם די נאטור פאר־זארגט מיט א געמישטען סעט צייהן.

דעם לעזערס ווינסעל

געעהרטער הער רעדאקטאר!

אין מענשליכען לעבען זענען דא אמאל אזוינע מאמענטען וועז ווערטער אליין זענען ניט גענוג אויסצודריקען די געפיהלען, און ספעציעל ווען עס רעדט זיך וועגען דאנקבארקייט. איך אליין גע־פין זיך יעצט אין אזא לאגע.

איך בין א פרעמדער אין טאראנטא, מען קען זאגען אז איך האב זעהר וועניג פריינט. און אן אומגליק האט מיך פאסירט, אזא אומגליק קאן זיך טרעפען מיט יעדערען. און די טירען פון דזשייל האבען זיך זעהר שטארק פארמאכט און די שטראהלען פון דער זוהן האבען זיך באהאלטען פון מיר.

פון וואנען קען קומען די הילף? האב איך מיר געטראכט זיצענדיג אין יע־ענקענעניש. מאין יבוא עזרי?

אבער עס זענען נאך דא אידען אין טאראנטא, זיי האבען נאך א אידישע הארץ, און היינט בין איך פריי און איך קען שרייבען די ווערטער און אויסדריקען מיינע געפיהלען.

אין מיין לאנג האט גענומען איין אנטייל דער אידישער פאלקס פאראיין, און א מיטארבייטער פון'ס פאראיין, מר. ד. גרין, האט פארווענדט גענוג כחות און איינפלוס און איך בין באפרייט געווארען.

איך מוז נאך אמאל זאגען, אז ווער־טער זענען ניט גענוג אום ארויסצוזאגען מיינע געפיהלען. א דאנק טאראנטער אי־דען וועלכע האלטען אויף און שטיצען אזא אינסטיטוציע ווי דער פאלקס־פאר־איין, א דאנק דעם פאלקס־פאראיין האט האט אזוינע מיטארבייטער ווי מר. גרין, און א דאנק אייך פריינט רעדאקטאר פאר געבען מיר די מעגליכקייט דורך אייער צייטונג צו לאזען וויסען אלעמען וועגען דער ארבייט פון'ס פאלקס פאר־איין.

מיט אכטונג,

יודזשין שטערנהאלץ.

די שפין און די פליג

פון מ. זאטשענקא

אלע שפייזען, ספעציעל בו־פראט־מאלדיגע מוזען ווערען גוט צוקייט איידער זיי ווערען ארונטערגעשלונגען כדי דער מאגען זאל זיי קענען ריכטיג פארדייען.

א געוויסער געלעהרטער מאן איינער מיט'ן נאמען פלעטשער וויל האבען אז די שפייז וואס מיר עסען דארף ווערען אזוי גוט צוקייט אז מען זאל דאס גאר ניט דארפען שליינען, עס מוז זיך אליין אראפגלייטשען אין האלז. ער זאגט דאס יעדער ביסען דארף ווערען געקייט 32 מאל, און איך בין זיכער אז אין דער צייט ווען ער האט דאס געטאן וועט דער שליינען אפאראט האבען זעהר ווייניג ארבייט צו טאן.

דעם לעזערס ווינסעל

געעהרטער הער רעדאקטאר!

אין מענשליכען לעבען זענען דא אמאל אזוינע מאמענטען ווען ווערטער אליין זענען ניט גענוג אויסצודריקען די געפיהלען, און ספעציעל ווען עס רעדט זיך וועגען דאנקבארקייט. איך אליין גע־פין זיך יעצט אין אזא לאגע.

איך בין א פרעמדער אין טאראנטא, מען קען זאגען אז איך האב זעהר וועניג פריינט. און אן אומגליק האט מיך פאסירט, אזא אומגליק קאן זיך טרעפען מיט יעדערען. און די טירען פון דזשייל האבען זיך זעהר שטארק פארמאכט און די שטראהלען פון דער זוהן האבען זיך באהאלטען פון מיר.

פון וואנען קען קומען די הילף? האב איך מיר געטראכט זיצענדיג אין יע־ענקענעניש. מאין יבוא עזרי?

אבער עס זענען נאך דא אידען אין טאראנטא, זיי האבען נאך א אידישע הארץ, און היינט בין איך פריי און איך קען שרייבען די ווערטער און אויסדריקען מיינע געפיהלען.

אין מיין לאנג האט גענומען איין אנטייל דער אידישער פאלקס פאראיין, און א מיטארבייטער פון'ס פאראיין, מר. ד. גרין, האט פארווענדט גענוג כחות און איינפלוס און איך בין באפרייט געווארען.

איך מוז נאך אמאל זאגען, אז ווער־טער זענען ניט גענוג אום ארויסצוזאגען מיינע געפיהלען. א דאנק טאראנטער אי־דען וועלכע האלטען אויף און שטיצען אזא אינסטיטוציע ווי דער פאלקס־פאר־איין, א דאנק דעם פאלקס־פאראיין האט האט אזוינע מיטארבייטער ווי מר. גרין, און א דאנק אייך פריינט רעדאקטאר פאר געבען מיר די מעגליכקייט דורך אייער צייטונג צו לאזען וויסען אלעמען וועגען דער ארבייט פון'ס פאלקס פאר־איין.

מיט אכטונג,

יודזשין שטערנהאלץ.

פראבלעמען פאר'ן צווייטען אידישען קולטור צוזאמענפאהר

די דערגרייכונגען פון דער אידישער קולטור־געזעלשאפט און אירע פלעגער אויף ווייטער.

(א בריעף פון ניו יארק)

פון יוחנן שטעגער

דעם 11־טען, 12־טען און 13־טען דעצעמבער, חנוכה וואך, וועט אין ניו־יארק פארקומען דער צווייטער צוזאמענ־פאהר פון דער אידישער קולטור געזעל־שאפט, פון דער ארגאניזאציע, וואס איז געגרינדעט געווארען אין 1928. מיט'ן צוועק צו שאפען אין אמעריקע, אין שפע־טער איבער דער גאנצער וועלט א פאר־אינינטען פראנט פאר דער אידישער קול־טור און שפראך.

זייט איהר גרינדונג, איז די אידישע קולטור געזעלשאפט באריכטערט געווארען מיט איבער 50 אפטיילונגען אין פאר־שיעדענע שטעדט און שטעדטלאך פון די פאראייניגטע שטאאטען און קאנאדע. די דאזיגע אפטיילונגען פיהרען אן מיט דער אידישער קולטור ארבייט אויף די ערטער און זיי נעהמען א טיכטיגען אנטייל אין דער צענטראלער ארבייט פון דעם ארגאנ־ זאציע.

צום צווייטען צוזאמענפאהר פון דער אידישער קולטור געזעלשאפט קומען דע־לעגאטען און פארשטעהער פון די דאזיגע אפטיילונגען איבערן לאנד. עס וועלען זיך פאראזאמלען אידישע קולטור טוערס, שריפטשטעלער, אידישע אינטע־ליגענטען און פאלקס מענשען פון אלע וויינקעלאך פון אמעריקע, מאכען א סך הכל פון די ביז איצטיגע דערגרייכונגען פון דער אידישער קולטור געזעלשאפט און אירע פלעגער פאר ווייטער.

מיט וואס קומט די אידישע קולטור־געזעלשאפט אויף אין אמעריקע, אין פאר־גלייכונג מיט אנדערע פעלקער? אין אמעריקע לעבען אלע פעלקער אין אן אינטערעסאנטער מישונג, אבער אין דער ליטעראטור פון אמעריקע, אין דער גאזעטע־ראי, אין דער שול, אין דער קולטור־ארבייט, אין דער אידישער קולטור־ארבייט, אין דער אידישער קולטור־ארבייט, אין דער אידיש